

İşsizliğin Yaşam Memnuniyeti Üzerine Etkisi: Bir Genelleştirilmiş Sıralı Logit Model Uygulaması

Muhammet Kutlu¹

Özet

Bu çalışma, ekonomilerin en temel sorunlarından olan işsizliğin bireylerin kendi yaşamlarının öznel bir değerlendirmesi olan yaşam memnuniyeti üzerine etkilerini bireysel düzeyde açıklamayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumu Yaşam Memnuniyeti Araştırması'nın 2023 yılı verileri kullanılarak bireylerin yaşam memnuniyet düzeyleri, bireylerin istihdam durumu ve diğer bir dizi sosyo-ekonomik değişken yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca işsiz ve istihdamdaki bireyler için yaşam memnuniyetinin belirleyenleri analiz edilmiştir. Çalışmada bireyin yaşam memnuniyet düzeyinin sıralı yanıtlara sahip niteliği göz önünde bulundurularak söz konusu ilişkilerin modellenmesinde sıralı logit/genelleştirilmiş sıralı logit modeller kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, Türkiye'de işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerine etkilerini doğrular. Ayrıca işsiz bireyler arasında medeni durum, cinsiyet, hanehalkı gelir düzeyi, bireyin refah düzeyi algısı ve konut sahipliği değişkenlerinin yaşam memnuniyeti üzerine etkileri istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. İstihdamdaki bireyler için yapılan sınamada ise medeni durum, hanehalkı gelir düzeyi, bireyin refah düzeyi algısı, son bir yılda yaşanmış sağlık problemi ve konut sahipliği değişkenlerinin yaşam memnuniyeti üzerine etkisi doğrulanmıştır.

GİRİŞ

İşsizlik ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye yönelik birçok farklı disiplinde artan bir ilgi vardır. Söz konusu araştırma alanı 1990'lı yıllarda yaşam memnuniyetine ilişkin güvenilir verilerin yayınlanmasıyla sosyal bilimcilerin odağı haline gelmiştir.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, mkutlu@bandirma.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-1739-5366

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'na göre işsiz, belirlenen referans dönemi içerisinde ücretli bir işte çalışmayan, son dört hafta içerisinde işle ilgili başvurularda bulunmuş ve iş bulması halinde iki hafta içerisinde çalışmaya hazır olan kişileri ifade eder. Bu tanımından hareketle işsizlik çalışma gücü ve arzusu olduğu halde piyasadaki cari ücret düzeyinde iş arandığı halde bulunamaması durumunu ifade eder (Ünsal, 2013: 106). İşsizlik ekonomiler ve bireyler bakımından meydana getirdiği sonuç itibarıyla benzerlik göstermektedir. Nitekim ekonomiler için işsizliğin maliyeti, bireylerin mevcut potansiyelinin üretime etkin bir şekilde dahil edilememesi nedeniyle ortaya çıkan üretim kaybıdır. Bu durum makro iktisadi bakış açısıyla GDP açığı ile ölçülmekte ve literatürde bu konu üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bireysel boyutta ise işsizlik, bireylerin istihdama katılmaları karşılığında elde edecekleri gelirden mahrum olmalarına yol açar. Dolayısıyla mikro ölçekte işsizliğin maliyeti, doğrudan gelir kaybı ile ilişkilendirilmektedir. Ancak işsizliğin sonuçlarını salt olarak makro boyutta hasıla açığı ile mikro ölçekte ise gelir kaybı ile ilişkilendirmek işsizliğin maddi olmayan maliyetlerinin göz ardı edilmesine yol açar. Oysa çoğu çalışma, işsizliğin bireylerin öz değer algılarına zarar verdiğini (Goldsmith vd. 1996), mutsuz ve stresli olmalarına yol açtığını ve ruhsal durumlarını etkilediğini (Clark ve Oswald, 1994), kendilerine daha az güvenmelerine sebep olduğunu (Farré vd. 2018) ifade etmiştir. Akerlof ve Shiller (2010), kişinin bir insan olarak kendisinden beklenen görevleri yerine getiremediği hissini de beraberinde getirdiğini ve işsizliğin toplumsal kurumdan dışlanmayı temsil ettiğini bildirmiştir. Jahoda'nın (1981) belirttiği gibi sosyal statü, sosyal ağ, düzenli aktivite gibi unsurların da önemli bir belirleyicisidir. Bu hususlar, işsizliğin refahın önemli bir belirleyicisi olduğunu gösteren kanıtlar sunar. İşsizliğin refah üzerindeki etkisini araştıran güncel literatür, bireyin refahını önemli bir ölçüt olarak kabul eder. Bireylerin yaşamlarına ilişkin değerlendirmeleri olarak tanımlanan (Diener 2000) ve yaşam kalitesinin genel değerlendirmesine atıfta bulunan öznel refah (Peterson, vd. 2005) öznel iyi oluş, mutluluk, yaşam memnuniyeti gibi ölçütlerle sıkça temsil edilmektedir. Mevcut literatür, işsizliğin bireylerin hayatlarına dair beklenti ve isteklerinin ne ölçüde tatmin edildiğini gösteren yaşam memnuniyetini azalttığına dair kanıtları gösterir. Colitoy vd. (2023), işsizlerin çalışan bireylere kıyasla daha düşük yaşam memnuniyeti bildirdiğini ifade etmiştir.

İşsizlikle yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki işsizliğin gelir azaltıcı işlevinin ötesindeki unsurları değerlendirmeyi zorunlu kılar. Teorik olarak işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi maddi ve maddi olmayan maliyetler üzerinden sunulmaktadır. Gelir kaybının nihai bir sonucu olarak daha düşük tüketim seviyesinin yaşam memnuniyetine zarar verdiğini

bildiren maddi maliyetler, yaşam standardındaki potansiyel düşüşle birlikte anılmaktadır (Ervasti ve Venetoklis, 2010). Maddi olmayan maliyetler ise özgüven, özsaygı ve toplumsal kimlik gibi çeşitli sosyal yoksunlukların yaşam memnuniyetini azaltıcı etkisi üzerinde durur (Howley ve Knight, 2021). Bazı çalışmalar, işsizliğin maddi olmayan maliyetlerinin maddi maliyetlere göre daha yüksek olduğunu bildiren kanıtlar sunmuştur (Helliwell ve Huang, 2014). Söz konusu negatif korelasyonun zaman etkisine yönelik olarak Easterlin (1974) olumsuz etkinin çoğunlukla kısa vadede ortaya çıktığını raporlayan kanıtlar sunmuştur. Bunun yanı sıra işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki olumsuz etkisinin uzun süreli olabileceği, etkinin iş alındıktan sonra bile devam edebileceği hususu Clark vd. (2008) tarafından bildirilmiştir. Dolayısıyla işsizliğin ortalama olarak yaşam memnuniyetini azaltıcı bir etki göstermesi beklense de bireysel düzeyde etkinin niteliği heterojenlik gösterir. İşsizlik ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkileri bireysel düzeyde inceleyen çalışmalarda çoğunlukla sıralı kategorilerle ölçülen bireysel yaşam memnuniyeti düzeyinin işsizlik veya ilgili diğer değişkenlerle ilişkisi sınırdır.

Sıralı kategorilerle ölçülen bireysel yaşam memnuniyeti değişkeninin açıklanmaya çalışıldığı durumlarda regresyon modellerini metrik olmayan bağımlı değişkenler için genişleten kesikli tercih modelleri kullanılabilir. Kesikli tercih modelleri ise bağımlı değişkenin alacağı alternatif yanıt sayısına ve yanıtların sıralı veya sırasız olma durumuna göre kategorize edilir. Bu çalışmada kullanılan bağımlı değişkenin niteliği göz önünde bulundurulduğunda sıralı tercih modellerinin kullanımı tercih edilmiştir. Nitekim çalışmada bağımlı değişken olarak modele dahil edilen yaşam memnuniyeti değişkeni sıralı yanıtlara sahip kategorik bir değişkendir. Böylece çalışmada işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerine etkilerinin sınanması amacıyla sıralı logit model kullanılmıştır. Çalışmanın takip eden bölümünde işsizlik ile yaşam memnuniyeti ilişkisine dair seçili çalışmalardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde veri ve metodoloji, dördüncü bölümünde ise bulgular sunulmuştur.

1. LİTERATÜR

Clark ve Oswald (1994), İngiltere’de işsizlik ve ruhsal sağlık arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Goldsmith vd. (1996), işsizliğin bireyin öz değer algısına ve öz saygıya zarar verdiğini ifade etmişlerdir. McKee-Ryan vd. (2005), işsizlerin daha kötü ruh sağlığına sahip olduklarını yaşamdan, evlilikten ve aileden daha düşük memnuniyet yaşadıkları sonucuna varmışlardır. Avusturya’da işsizliğin yaşam memnuniyetinde azalmaya yol açtığı sonucunu ortaya koyan Carroll

(2005), işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki olumsuz etkisini telafi etmek için erkeklere yıllık 42.100 dolar, kadınlara ise yıllık 86.300 dolar ek ödeme yapılması gerektiğini hesaplamıştır. Dahası, geçmiş işsizliğin mevcut yaşam memnuniyeti üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu göstermiştir. Lelkes'in (2006) çalışmasında işsizlerin çalışanlara göre daha düşük yaşam doyumu ve mutluluğa sahip olduğunu bildirmiştir. Winkelmann ve Winkelmann (1998), Almanya'da işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki olumsuz etkisinin gelir kaybının ötesine geçtiğini bildirmişlerdir. İşsizliğin yaşam memnuniyetini azalttığını ortaya koyan çalışmalardan Korpi (1997), benzer sonucu İsveç için doğrulamıştır. Benzer sonucu Namazie ve Sanfey (2001) Rusya ve Kırgızistan için ortaya koyarken Blanchflower ve Oswald (2004) İngiltere ve ABD için raporlamıştır. Bu sonuçlar Finlandiya için Bockerman ve Ilmakunnas (2005), Güney Afrika için Powdthavee (2007), Güney Avrupa için Urbanos-Garrido ve Lopez-Valcarcel (2015), Avustralya için Milner vd. (2016), Türkiye için Susanlı (2016), AB-15 ülkeleri, Birleşik Krallık, ABD ve Avustralya gibi gelişmiş ekonomiler için Gedikli vd. (2023) tarafından sunulmuştur.

Cinsiyet bağlamında yapılan çalışmalardan Stutzer ve Lalive (2004), kadınların işsizlik döneminde erkeklerden daha yüksek yaşam memnuniyetine sahip olduğunu göstermektedir. Yılmaz vd. (2004), Paul (2005), Strandh vd. (2013) işsiz erkeklerin kadınlardan daha mutsuz oldukları bulmuştur. Önceki çalışmalarla uyumlu olarak Gedikli vd. (2023), işsizlik ve yaşam memnuniyeti arasındaki olumsuz ilişkinin erkeklerde kadınlardan daha güçlü olduğu sonucuna varmışlardır. Söz konusu etkiyi Stutzer ve Lalive (2004), geleneksel toplum normları ile ilişkilendirmiştir. Erkeklerin ailenin geçimini sağlayanlar olarak kabul gördüğü geleneksel toplum yapısında ortaya çıkan bir işsizliğin sosyal norm etkisi ile erkekleri daha fazla etkilediğini bildirmiştir. Ancak son yıllarda bu etkinin kadının değişen kimliği ile azaldığı ifade edilmektedir (Strandh vd. 2013; Gedikli vd. 2023). Bu sonuçların aksine Frey ve Sulzberger (2002), işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin erkeklerde tutarlı bir şekilde daha fazla olmadığını ifade etmişlerdir. Bu çalışma sonucunu destekleyen Carroll (2005) ise işsizliğin kadınlarda yaşam memnuniyetini düşürmede daha büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Cinsiyet bağlamında ortaya konulan tartışmaların ötesinde Longhi vd. (2024), güçlü iş kimliğine sahip erkeklerin işsiz kaldıklarında yaşam memnuniyetindeki azalmanın daha fazla olduğunu bildirmişlerdir. Hatipoğlu ve Tuncay (2021) ve Colitoy vd. (2023), işsiz bireyler arasında yaşam memnuniyetinin cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucunu raporlamışlardır. İşsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin

yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştıran çalışmalardan, Winkelmann ve Winkelmann (1998), Yılmaz vd. (2004), Winkelmann (2009), Boyce vd. (2010), Hahn vd. (2015), Graham ve De Lannoy (2016) işsiz gençlerin yaşam memnuniyetinin daha yüksek olduğunu bildirmişlerdir. Bunun aksine Clark ve Oswald (1994), 30 yaş altı bireylerde işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerindeki olumsuz etkisinin daha az görüldüğünü ifade etmektedir. Bu durumu gençlerin mevcut duruma daha hızlı uyum göstermeleri ve genç işsizlerin tecrübesizliği ile ilişkilendirmiştir. Bu sonucu Oesch ve Lipps (2012) desteklemektedir. Yaşın etkisine ilişkin yapılan çalışmaların önemli bir kısmı yaş grupları ile yaşam memnuniyeti arasında U şeklinde bir ilişkinin olduğunu ortaya koyar. Benzer sonucu bildiren Hatipoğlu ve Tuncay (2021) işsiz gençlerin yaşam doyumunun orta yaş grubunda yer alan (30-49) işsiz bireylere göre daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Aksine Colitoy vd. (2023) yaşın işsiz bireylerin yaşam memnuniyeti üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını açıklamaktadır. Medeni durum ve bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı açısından da benzer sonucu bildirmiştir. Çalışmada yalnızca eğitim düzeyinin işsiz bireylerde yaşam memnuniyetini etkilediğini ifade etmiştir. Yılmaz vd. (2004), eğitim seviyesindeki artışın, çocuk sahibi ve evli olmanın işsiz bireylere yaşam memnuniyetini azalttığını göstermiştir. Hatipoğlu ve Tuncay (2021), işsizlerin eğitim düzeyine göre yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir fark olmadığını evli olanların yaşam memnuniyetlerinin daha düşük olduğu sonucunu ortaya koymuşlardır.

2. VERİ VE METODOLOJİ

Çalışmada işsizliğin yaşam memnuniyeti ile ilişkisi Türkiye için sıralı logit model kullanılarak sınanmıştır. Bu bağlamda TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2023 yılı mikro verileri kullanılmıştır. Söz konusu araştırma 2023 yılı için 4659 haneden 9595 kişi ile yapılmış görüşmelere dayanmaktadır. Bu anket çalışması Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş üzerindeki fertleri kapsar. Araştırma kapsamında yaşam memnuniyeti ihtiyaçların ve isteklerin karşılanmasından doğan tatmin duygusu olarak ifade edilip 0 (hiç memnun değil) ile 10 (çok memnun) arasında sıralı değerler ile kategorize edilmiştir. Ancak bu çalışmada ekonometrik kriterler göz önünde bulundurularak ilgili sıralı değerler 1 (hiç memnun değil) ile 5 (çok memnun) değer aralığına indirgenmiştir. Böylece çalışma yaşam memnuniyetini beş sıralı yanıtı sahip bir değişken olarak modeller. İlgili bağımlı değişken haneye ve bireye ilişkin bir dizi bağımsız değişken yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Söz konusu bağımsız değişkenlerden biri de çalışmanın araştırma sorusuna cevap vermeye haiz olan bireyin çalışma durumudur. Bu noktada çalışma durumu iki kategoriye indirgenerek istihdamdakiler ve işsizler olarak

düzenlenmiştir. Dolayısıyla veri seti çalışma durumu değişkenini baz alarak yalnızca istihdamdakiler ve işsizleri kapsayacak biçimde sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma neticesinde çalışmaya dahil edilen örnek sayısı 4670 kişidir.

Kesikli tercih modelleri için, örtülü bir sürekli değişkenin (fayda) sansürlenmiş biçimi olarak kategorik özelliklere sahip bağımlı değişken temel alınarak açıklamalar yapılmıştır. Sıralı seçim modellerinde, sansürleme sürecinin temel bir yönü, sıralı kategorilerin birbirleriyle olan ilişkilerine göre sıralanmasıdır. Karar birimleri için kategoriler arasındaki seçim olasılığının incelenmesinde hata terimleri dağılım özelliği, model seçimi için yol göstericidir. Hataların standart dağılım gösterdiği varsayıma dayalı sıralı probit modelinin alternatifi hataların lojistik dağılım gösterdiği kabulüne dayalı sıralı logit modeldir. Bu çalışmada işsizlik durumunun bireylerin yaşam memnuniyet düzeyleri üzerine etkilerinin sınanmasında sıralı logit model tercih edilmiştir.

Sıralı logit model gözlenmeyen fayda endeksi temelinde açıklanır. Buna göre modelde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaya çalışılan ve bireylerin bağımlı değişkenin alternatif yanıtları arasında seçimini belirleyicisi olan gözlenmeyen bir fayda endeksi temel alınır. y^* , gözlenmeyen fayda endeksini temsil etmek üzere, endeks değeri için model aşağıdaki formdadır.

$$y^* = x'\beta + e \quad (1)$$

Burada x her bir gözlem için kesikli tercihin belirleyenleri olarak modele dahil edilen değişken vektörünü, β parametreler vektörünü ve e rassal hata terimini temsil eder. Buradaki açıklamadan anlaşılacağı üzere fayda endeksinin ölçülmesi mümkün değildir. Ancak sıralı kategoriler yardımıyla temsil edilebilir. μ 'ler gözlenen sıralı değişken y 'nin sıralı kategorileri için tahmin edilen y^* eşik değerleri olmak üzere gözlenen y değişkeni

$$\begin{aligned} y^* &\leq \mu_0, \quad y = 1 \\ \mu_0 &\leq y^* \leq \mu_1, \quad y = 2 \\ &\vdots \quad \quad \quad \vdots \\ \mu_{k-2} &\leq y^*, \quad y = k \end{aligned} \quad (2)$$

biçiminde tanımlanır. k , sıralı kategorik değişkenin en yüksek sırasındaki yanıtı temsil eder. Böylece sıralı her bir alternatif için olasılıklar;

$$\begin{aligned}
P(y=1) &= \Lambda(\mu_0 - x'\beta) \\
P(y=2) &= \Lambda(\mu_1 - x'\beta) - \Lambda(\mu_0 - x'\beta) \\
&\vdots \\
P(y=k) &= 1 - \Lambda(\mu_{k-2} - x'\beta)
\end{aligned} \tag{3}$$

biçiminde yazılabilir (Kutlu ve Özer, 2024; Çelik ve Oktay, 2019).

Orantılı olasılık modeli farklı kesme noktaları için logit denklemleri boyunca eşit eğim parametreleri varsayımına dayanır (Fullerton, 2009: 311-312). Paralel eğriler varsayımı olarak da adlandırılan bu varsayım göre eğim katsayısı β 'lar her bir kategori için eşit olmaktadır. Yani birikimli olasılık eğrilerinin yalnızca konumları gözlenemeyen y^* 'ın eşik değerlerine bağlı olarak değişir. Eğimleri ise sabit kalır. Sıralı logit modelde paralel eğriler varsayımı, regresyon katsayılarının bağımlı değişkenin sıralı kategorileri için aynı olduğu temel hipotezi ile sınanır. Temel hipotezin reddedildiği durumlarda ise ilgili varsayımı gevşeten genelleştirilmiş sıralı logit model kullanılır (Fullerton, 2009: 315). Eğim katsayılarının bağımlı değişkenin her bir alternatif sıralı kategorisi için farklılaştığı genelleştirilmiş sıralı logit model

$$P(y > j) = g(x'_i \beta_j) = \frac{e^{(\alpha_j + x'_i \beta_j)}}{1 + e^{(\alpha_j + x'_i \beta_j)}}, \quad j = 0, 1, 2, \dots, J-1 \tag{4}$$

biçiminde yazılır. Bağımlı değişkenin her bir kategorisinin tercih edilme olasılığı ise

$$\begin{aligned}
P(y=0|x_i) &= 1 - g(x'_i \beta_0) \\
P(y=1|x_i) &= g(x'_i \beta_0) - g(x'_i \beta_1) \\
P(y=j|x_i) &= g(x'_i \beta_{j-1}) - g(x'_i \beta_j) \\
P(y=J|x_i) &= g(x'_i \beta_{j-1})
\end{aligned} \tag{5}$$

biçiminde formüle edilebilir. Genelleştirilmiş sıralı logit bağımlı değişkenin her bir kategorisini diğer alternatiflerle karşılaştırır (Williams, 2006).

3. BULGULAR

Çalışmada işsizliğin bireylerin yaşam memnuniyetlerine etkisi ve işsiz ve istihdamdaki bireylerin yaşam memnuniyet düzeylerinin belirleyicileri

üç ayrı model yardımıyla sınanmıştır. Söz konusu sınamalarda beş sıralı kategoriye indirgenmiş yaşam memnuniyeti değişkeni, bireye ve aileye ilişkin bir dizi bağımsız değişken yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmaya dahil edilen ve üç modelden en az birinde kullanılan bağımsız değişkenler, değişkelere ilişkin kategoriler ve tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’ de sunulmuştur. Model tahminlerinden önce değişkenler arasındaki çoklu doğrusal bağlantı sorununun var olup olmadığının tespiti amacıyla Varyans Şişkinlik Faktörü (Variance Inflation Factor, VIF) değerleri kontrol edilmiştir. VIF değerleri tahmin sonuçlarının sunulduğu her bir tabloda gösterilmiştir. VIF değerinin 10’dan büyük olması durumunda değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorununun zararlı bir hal aldığı ifade edilmektedir (Kennedy, 2008: 199).

Tablo 1. Bağımsız Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler		Frekans	Yüzde
Medeni durum	Hiç evlenmedi	1224	26,21
	Evli	3173	67,94
	Boşandı	232	4,97
	Eşi öldü	41	0,88
Cinsiyet	Erkek	3215	68,84
	Kadın	1455	31,16
Eğitim durumu	Öğrenim görmemiş	123	2,63
	İlkokul / ortaokul	1662	35,59
	Genel lise / teknik lise	1230	26,34
	Ön lisans	381	8,16
	Lisans	1077	23,06
	Yüksek lisans / doktora	197	4,22
Çalışma durumu	İşsiz	419	8,97
	Çalışan	4251	91,03
Maddi ve manevi yardım alınabilecek akraba/arkadaş/komşunun var olma durumu	Evet	4068	87,11
	Hayır	602	12,89
Bireyin kendi refah düzeyine ilişkin derecelendirmesi	Çok düşük	622	13,32
	Düşük	1114	23,85
	Orta	1935	41,43
	İyi	848	18,16
	Çok iyi	151	3,23
Son bir yıl içerisinde iş kaybı olma durumu	Evet	315	6,75
	Hayır	4355	93,25

İlkokul / ortaokul	-0,098	0,006	0,168	-0,030	0,094	0,007	-0,332	0,045	9,81
Genel lise / teknik lise	0,198	-0,011	0,309	-0,032	0,334	-0,019	-0,392	0,095 ^b	8,87
Ön lisans	0,604	-0,030	0,541 ^c	-0,043	0,463 ^c	-0,0147	-0,474	0,012 ^a	4,13
Lisans	0,445	-0,023	0,396	-0,031	0,619 ^a	-0,064	-0,475	0,157 ^a	8,42
Yüksek lisans / doktora	-0,108	0,006	0,016	-0,009	0,719 ^a	-0,137 ^a	-0,337	0,168 ^a	2,75
Çalışma durumu (ref: İşsiz)									
Çalışan	0,497 ^a	-0,030 ^b	0,292 ^b	-0,011	0,090	0,024	0,157	0,006	1,26
Bireyin kendi refah düzeyine ilişkin derecelendirmesi (ref: Çok düşük)									
Düşük	2,054 ^a	-0,253 ^a	0,779 ^a	0,069 ^a	0,223 ^a	0,147 ^a	0,223 ^c	0,030	2,14
Orta	2,835 ^a	-0,283 ^a	2,296 ^a	-0,145 ^a	0,929 ^a	0,252 ^a	0,929 ^a	0,147 ^a	2,46
İyi	3,948 ^a	-0,302 ^a	3,156 ^a	-0,189 ^a	2,237 ^a	-0,015	2,337 ^a	0,416 ^a	2,00
Çok iyi	2,968 ^a	-0,286	2,899 ^a	-0,190	2,804 ^a	-0,108 ^a	2,804 ^a	0,207 ^a	1,22
Son bir yıl içerisinde sağlık problemi yaşamış olma durumu (ref: Evet)									
Hayır	0,376 ^b	-0,022 ^c	0,459 ^a	-0,044 ^b	0,352 ^a	0,0008	0,065	0,061 ^a	1,03
Son bir yıl içerisinde iş kaybı olma durumu (ref: Evet)									
Hayır	-0,181	0,009	0,131	-0,027	0,469 ^a	-0,068 ^b	0,568 ^c	0,052 ^b	1,11
Hanenin toplam aylık net geliri (ref: 0-8500)									
8501-12500	0,022	-0,001	0,091	-0,012	0,202	-0,022	0,317	0,016	3,05
12501-17500	0,288	-0,018	0,309 ^c	-0,027	0,198	0,010	0,158	0,026	2,93
17501-25500	0,454 ^c	-0,027 ^c	0,553 ^a	-0,051 ^b	0,616 ^a	-0,038	0,558 ^b	0,078 ^a	4,09
25501 ve üzeri	0,610 ^a	-0,034 ^b	0,516 ^a	-0,039 ^c	0,469 ^a	-0,014	0,287 ^a	0,069 ^b	5,52
Sabit	-0,733		-2,250 ^a		-3,299 ^a		-3,299 ^a		

Not: a, b ve c sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde istatistiksel anlamlılığı temsil eder.

Genelleştirilmiş sıralı logit modelde bağımsız değişkenlere ilişkin katsayı değerlerinin büyüklüklerine göre yorum yapmak zordur. Katsayıların yorumu işaretlerine göre yapılmaktadır. Buna göre pozitif katsayı açıklayıcı değişkenin değerindeki artışın veya değişimin bağımlı değişkenin daha yüksek kategorilerinde yer alma olasılığını artırdığı anlamına gelmektedir. Negatif işaretli katsayılar ise daha yüksek kategorilerde olma olasılığını azaltmaktadır (Williams ve Quiroz, 2019). Yaşam memnuniyeti ile işsizlik ilişkisinin

Hayır	-0,562	-0,008	0,576	-0,006	0,312	0,004	-0,801	0,007	0,060	1,06	1,12
Son bir yıl içerisinde iş kaybı olma durumu (ref: Evet)											
Hayır	-0,427	-0,012	0,334	-0,009	0,350	0,007	-0,305	0,010	0,088	1,093	1,11
Hanenin toplam aylık net geliri (ref: 0-8500)											
8501-12500	0,258	-0,023	0,351	-0,008	0,155	0,016	-0,332	0,012	0,129	1,137	1,52
12501-17500	0,619	-0,059 ^b	0,703 ^c	-0,059	1,041 ^b	0,066 ^b	1,307	0,073 ^b	0,656 ^a	1,928 ^b	1,49
17501-25500	0,306	-0,131 ^a	0,830 ^b	-0,089	1,188 ^a	0,077 ^a	3,023 ^a	0,108 ^a	0,913 ^a	2,491 ^a	1,58
25501 ve üzeri	0,951 ^c	-0,175 ^a	1,557 ^a	-0,147	1,428 ^a	0,065 ^b	4,195 ^a	0,184 ^a	1,421 ^a	4,141 ^a	1,60
Oturulan konutun mülkiyet durumu (ref: Ev sahibi)											
Kiracı	-0,657 ^b	0,054 ^c	-0,463 ^c	0,039 ^b	-0,334	-0,032 ^c	0,105	-0,046 ^b	-3,382 ^b	0,682 ^b	1,07
Sabit	0,934		-2,966 ^a		-3,859 ^a		-3,589		--		
μ_1	--		--		--		--		0,513		
μ_2	--		--		--		--		1,823		
μ_3	--		--		--		--		3,473		
μ_4	--		--		--		--		5,254		

Not: a, b ve c sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde istatistiksel anlamlılığı temsil eder.

Tablo 3 örnekleme oluşturan işsiz bireylerin yaşam memnuniyet düzeylerinin belirleyenleri için tahmin edilmiş genelleştirilmiş sıralı logit ve sıralı logit model sonuçlarını sunar. Brant testi bulguları ve bilgi kriterlerine göre yapılan değerlendirme ile işsiz bireyler örnekleminde yaşam memnuniyetinin belirleyenleri için sıralı logit model sonuçları kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre evli olan işsiz bireylerin daha yüksek bir yaşam memnuniyeti düzeyine sahip olma olasılığı hiç evlenmemiş olan işsiz bireylere göre daha yüksektir. Aynı şekilde bireyin kadın olması erkek referans grubuna kıyasla bireyin daha yüksek yaşam memnuniyeti düzeyine katkıda bulunur. Eğitim durum değişkeninin işsiz bireylerin yaşam memnuniyetlerine etki ettiğine dair istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. İşsiz bireylerin yaşam memnuniyet düzeylerine bireylerin kendi refah düzeylerine ilişkin değerlendirmelerinin etkisi değişkenin tüm kategorileri için anlamlı bulunmuştur. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta işsiz bireyler örnekleminde yapılan sınamada refah düzeyinin dört kategorisinin olduğudur. Buna göre bireyin refah kendi refah algısına ilişkin değerlendirmesi arttıkça daha yüksek bir yaşam memnuniyet düzeyi bildirme olasılığı yükselmektedir. Bireyin son bir yıl içerisinde işini kaybetmiş olması ve bireyin son bir yıl içerisinde sağlık problemi yaşamış olma durumunun yaşam memnuniyeti üzerine istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi raporlanmamıştır. Hanenin toplam aylık

gelirinin işsiz bireylerin memnuniyet düzeyine etkisi ise beş kategorili gelir değişkeninin en yüksek gelir düzeyini temsil eden üç kategori için anlamlı bulunmuştur. Buna göre hane gelir düzeyi arttıkça işsiz bireyin daha yüksek bir yaşam memnuniyeti bildirme olasılığı artmaktadır. İşsiz bireylerin yaşam memnuniyetlerine etkisi anlamlı bulunmuş bir diğer değişken oturlan konutun mülkiyet durumudur. Buna göre kiralık konutta yaşamını sürdüren bireylerin ev sahibi olanlara göre daha yüksek bir yaşam memnuniyeti seviyesine sahip olma olasılığı daha düşüktür.

Tablo 4. Yaşam Memnuniyetinin Belirleyenleri (İstihdamdakiler)

Değişkenler	Genelleştirilmiş Sıralı Logit Model								VIF
	Yaşam memnuniyeti								
	1		2		3		4		
	Katsayı	dy/dx	Katsayı	dy/dx	Katsayı	dy/dx	Katsayı	dy/dx	
Yaş	0,004	-0,0002	0,072	-0,0007	-0,008	0,0025 ^a	-0,007	-0,0021 ^a	1,59
Medeni durum (ref: Hiç evlenmedi)									
Evli	0,355 ^c	-0,181 ^c	0,410 ^a	-0,036 ^b	0,603 ^a	-0,059 ^a	0,311 ^c	0,091 ^a	1,67
Boşandı	-0,157	0,009	-0,340 ^c	0,042	0,123	-0,073 ^c	-0,171	0,032	1,32
Eşi öldü	-0,070	0,004	-0,578	0,086	0,845 ^a	-0,253 ^a	0,382	0,135 ^c	1,11
Cinsiyet (ref: Erkek)									
Kadın	0,215	-0,010	0,113	-0,004	0,232 ^a	-0,030 ^c	0,397	0,014	1,10
Eğitim durumu (ref: Öğrenim görmemiş)									
İlkokul / ortaokul	-0,001	0,001	0,172	-0,024	0,053	0,014	-0,323	0,037	10,01
Genel lise / teknik lise	0,326	-0,017	0,349	-0,030	0,327	-0,014	-0,384	0,095 ^b	9,16
Ön lisans	0,502	-0,025	0,502 ^c	-0,042	0,433	-0,016	-0,522	0,125 ^a	4,19
Lisans	0,741 ^c	-0,034	0,559 ^b	-0,039	0,575 ^b	-0,038	-0,438	0,148	8,73
Yüksek lisans / doktora	0,116	-0,006	0,073	-0,004	0,704 ^b	-0,128 ^b	-0,249	0,160 ^a	2,90
Bireyin kendi refah düzeyine ilişkin derecelendirmesi (ref: Çok düşük)									
Düşük	2,013 ^a	-0,222 ^a	0,683 ^a	0,068 ^a	0,127	0,138 ^a	0,099	0,016	2,21
Orta	2,738 ^a	-0,254 ^a	2,250 ^a	-0,152 ^a	0,830 ^a	0,244 ^a	0,515 ^b	0,134 ^a	2,58
İyi	4,281 ^a	-0,275 ^a	3,155 ^a	-0,192 ^a	2,336 ^a	-0,036	1,214 ^a	0,413 ^a	2,09
Çok iyi	2,839 ^a	-0,256 ^a	2,977 ^a	-0,202 ^a	2,757 ^a	-0,119 ^a	2,855 ^a	0,197 ^a	1,24
Son bir yıl içerisinde sağlık problemi yaşamış olma durumu (ref: Evet)									
Hayır	0,453 ^b	-0,024 ^b	0,455 ^a	-0,038 ^b	0,351 ^a	-0,002	0,104	0,058 ^b	1,03

Son bir yıl içerisinde iş kaybı olma durumu (ref: Evet)									
Hayır	0,222	-0,011	0,085	0,003	0,379 ^b	-0,060 ^c	0,508	0,039	1,04
Hancenin toplam aylık net geliri (ref: 0-8500)									
8501-12500	0,310	-0,019	0,251	-0,018	0,279	-0,013	0,716 ^b	0,007 ^b	3,83
12501-17500	0,525 ^c	-0,031	0,464 ^b	-0,036	0,198	0,031	0,492	0,008	3,73
17501-25500	0,627 ^b	-0,036 ^b	0,708 ^a	-0,062 ^b	0,684 ^a	-0,031	0,888 ^b	0,073 ^b	5,41
25501 ve üzeri	0,737 ^a	-0,041 ^b	0,601 ^a	-0,044 ^c	0,548 ^a	-0,017	0,611 ^c	0,067 ^b	7,24
Oturulan konutun mülkiyet durumu (ref: Ev sahibi)									
Kiracı	-0,446 ^a	0,022 ^a	-0,236 ^a	0,008	-0,263 ^a	0,019	-0,402 ^a	-0,022	1,06
Lojman	-0,475	0,024	-0,461	0,039	-0,351	0,003	-1,022	-0,009	1,02
Sabit	-0,871 ^c		-1,932 ^a		-2,931 ^a		-4,471 ^a		

Not: a, b ve c sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyinde istatistiksel anlamlılığı temsil eder.

Tablo 4, istihdamdaki bireylerin yaşam memnuniyetleri üzerine etki eden faktörlere ilişkin tahmin edilmiş genelleştirilmiş sıralı logit bulgularını sunar. Tahmin sonuçları, evli olma durumunun, refah düzeyi algısının, son bir yıl içerisinde sağlık problemi yaşamış olma durumunun, aylık hane gelirinin ve oturulan konutta kiracılık durumunun çalışan bireyin yaşam memnuniyeti düzeyine etkilerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koyar. Marjinal etki ve katsayı işaretlerine göre yaş arttıkça bireyin yaşam memnuniyeti düzeyin üçüncü ve dördüncü kategorilerde olma olasılığı azalmaktadır. Evli bireylerin hiç evlenmemiş bireylere göre en düşük memnuniyet düzeyine sahip olma olasılıkları %18 daha azdır. Evli bireylerin dördüncü kategori ile temsil edilen yaşam memnuniyet düzeyini ifade etmiş olma olasılıkları ise hiç evlenmemiş bireylere göre %9,1 daha fazladır. Böylece çalışan evli bireylerin hiç evlenmemiş olanlara göre daha yüksek memnuniyet düzeyine sahip olduğu ifade edilir. Kadınların erkeklere göre yaşam memnuniyetinin ilk kategorisinde olma olasılığı %1 daha düşüktür. İstihdamdaki bireylerde daha yüksek eğitim düzeyinin yaşam memnuniyetine katkıda bulunduğu gözlenmiştir. Buna göre yüksek lisans/ doktora mezuniyet durumundaki bireyin öğrenim görmemiş bireye göre dördüncü memnuniyet kategorisinde olma olasılığı %16 daha fazladır. Bu olasılık değeri lisans seviyesindeki bireyler için %14, ön lisans seviyesindeki bireyler için %12 ve lise düzeyindeki bireyler için %9,5'tir. Bireyin kendi refah düzeyi bildirimi çok iyi kategorisinde olanların çok düşük bildirimi

yapanlara göre birinci memnuniyet kategorisinde olma olasılıkları %25 daha azdır. Aynı şekilde iyi ve çok iyi refah bildirimi yapan bireylerin dördüncü memnuniyet kategorisinde olma olasılıkları referans kategoriye göre sırasıyla %41 ve %19 daha fazladır. Son bir yıl içerisinde sağlık problemi yaşamamış bireylerin sağlık problemi yaşayanlara göre ilk memnuniyet kategorisinde olma olasılığı %2,4 daha azdır. Oturdukları evde kiracı olduklarını belirten bireylerin ev sahibi olanlar göre en düşük memnuniyet kategorisinde olma olasılığı %2,2 daha fazla ve dördüncü memnuniyet kategorisinde olma olasılıkları ise %2 daha fazladır. Hanenin aylık geliri, çalışan bireyler için de yaşam memnuniyetinin temel belirleyenlerinden biri olarak tespit edilmiştir. En yüksek hane geliri kategorisini bildiren bireylerin en düşük memnuniyet düzeyinde olma olasılıkları referans kategoriye göre %4,1 daha azken, dördüncü kategoride olma olasılıkları %6,7 daha fazladır. Bireylerin kiralık konutta oturuyor olma durumlarına ilişkin katsayı ve marjinal etkilerden bazıları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre kirada oturan çalışanların kendi evlerinde ikamet edenlere göre en düşük yaşam memnuniyeti düzeyini bildirme olasılıkları %2 daha fazladır.

SONUÇ

Ekonomi politikalarının amacı toplumun ve özelde birey refahını iyileştirmektir. Ancak refahın ölçülmesi ve sayısallaştırılması görece zordur. Birçok farklı iktisadi değişkenle temsil edilebilen refahın önemli göstergelerinden biri de yaşam memnuniyetidir. Yaşam memnuniyeti ise bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin öznel değerlendirmeleridir. Buna bağlı olarak birey yaşam memnuniyeti düzeyi yine aynı bireye ilişkin kişisel ve sosyo-ekonomik faktörlerle açıklanmaya çalışılır. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, gelir gibi değişkenler literatürde yaşam memnuniyetini açıklamak için sıkça kullanılmıştır. Yaşam memnuniyetine etkisi literatürde sıkça doğrulanan ve teorik olarak yaşam memnuniyetine doğrudan ve dolaylı etkileri beklenen bir diğer değişken bireyin çalışma veya işsiz olma durumudur. İşsizliğin yaşam memnuniyeti üzerine etkisi ise bireyler bazında heterojenlik gösterir. Bu çalışmada Türkiye’de bireylerin işsiz olma durumlarının belirttikleri yaşam memnuniyeti düzeylerine etkileri, işsiz bireylerin yaşam memnuniyetine etki eden faktörler araştırılmıştır. Ayrıca istihdamdaki bireylerin yaşam memnuniyet düzeylerine etki eden faktörlerin sınındığı model sonuçları da raporlanmıştır. Çalışma, TÜİK tarafından yürütülmüş olan Yaşam Memnuniyeti Araştırması’nın 2023 yılı verilerini kullanmıştır.

Sıralı kategorilerden oluşan yaşam memnuniyetinin bağımlı değişken olduğu modellerde sıralı logit ve genelleştirilmiş sıralı logit kullanılmıştır.

Elde edilen marjinal etki bulgularına göre çalışan bireylerin en düşük yaşam memnuniyet düzeyini bildirme olasılıklarının işsiz bireylere göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Böylece işsizliğin yaşam memnuniyeti üzerine etkisi Türkiye için doğrulanabilir. Buna ilaveten yaş, medeni durum, bireyin kendi refah düzeyine ilişkin derecelendirmesi, hanenin aylık geliri Türkiye’de bireylerin yaşam memnuniyetlerine etki eden diğer bazı faktörler olarak öne çıkar. Bireyin son bir yıl içerisinde işini kaybetmesi veya sağlık problemi yaşamış olma durumu ve eğitim durumu değişkenleri ise yalnızca bazı kategoriler için anlamlı sonuçlar sunmaktadır. İşsiz bireyler örneklemini için elde edilen model tahmin sonuçları; medeni durum, cinsiyet, bireyin kendi refahına ilişkin derecelendirmesi, hane geliri ve oturulan konutun mülkiyet durumu değişkenlerinin yaşam memnuniyetine etkisini doğrular. İstihdamdaki bireyler örnekleminde yapılan tahmin neticesinde elde edilmiş bulgular ise medeni durum, bireyin kendi refah düzeyi değerlendirmesi son bir yıl içerisinde yaşanmış sağlık problemi, hane geliri ve konutun mülkiyet durumu değişkenlerinin yaşam memnuniyeti üzerine etkisini ortaya koyar.

İşsiz bireyler örneklemini için elde edilen bulgular evli bireylerin daha yüksek memnuniyet kategorisi bildirme olasılığının evlenmemiş bireylere göre daha yüksek olduğunu gösterir. İşsiz kadınların, işsiz erkekler göre daha yüksek yaşam doyumuna sahip olma olasılığı tespit edilmiştir. Bu bulgu toplum norm etkisini doğrular ve cinsiyetlerin toplumsal rolleri ile açıklanabilir. Kadının ev hanımı, erkeklerin geçim sağlayıcı hane halkı tipleri, işsizliğin erkekler üzerindeki olumsuz yaşam doyumunu etkisine açıklama getirebilir. Eğitim durumunun işsiz bireylerin yaşam memnuniyetlerine etkisi için istatistiksel olarak anlamlı bulgular elde edilememiştir. Eğitimin Türkiye’de yaşam doyumunu sağlayacak bir rol üstlenmediği ifade edilebilir. Bireyin işini son bir yıl içerisinde kaybetmesi veya son bir yıl içerisinde sağlık problemi yaşamış olmasının yaşam memnuniyetine etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Bu durum işsiz bireyler için sunulan sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinin başarısına vurgu yapar. Gelir düzeyi ve bireyin refah algısı yaşam memnuniyeti üzerine pozitif etkileri tespit edilmiş değişkenlerdir. Hane geliri arttıkça işsiz bireyin daha yüksek bir memnuniyet kategorisi bildirme olasılığı artar. Bu bulgu işsizliğin ekonomik sonuçları vasıtasıyla yaşam memnuniyeti hakkında kanıtlar sunar. Dikkat çekici bir diğer bulgu ise kirada yaşayan bireylerin ev sahiplerine göre daha yüksek memnuniyet bildirme olasılıklarının daha az olduğudur. Bu durum işsizler için sunulan sosyal güvenlik ödemelerine konut ya da kira desteklerinin de dahil edilmesi gerekliliğini vurgular.

Kaynakça

- Akerlof, G. A. and Shiller, R. J. (2010). *Animal spirits: How human psychology drives the economy, and why it matters for global capitalism*. Princeton University Press.
- Blanchflower, D.G. and Oswald, A.J. (2004). Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics*, 88(7-8), 1359–1386.
- Bockerman, P. and Ilmakunnas, P. (2005). Elusive effects of unemployment on happiness. *Social Indicators Research*, 79, 159–169.
- Boyce, C.J., Wood, A.M. and Brown, G.D.A. (2010). The dark side of conscientiousness: conscientious people experience greater drops in life satisfaction following unemployment. *Journal of Research in Personality*, 44(4), 535–539.
- Carroll, N. (2005). Unemployment and psychological well-being. *The Australian National University Centre for Economic Policy Research*, Discussion Paper No: 492.
- Clark, A. E. and Oswald, A. J. (1994). Unhappiness and unemployment. *The Economic Journal*, 104(424), 648-659.
- Clark, A. E., Diener, E., Georgellis, Y. and Lucas, R. E. (2008). Lags and leads in life satisfaction: A test of the baseline hypothesis. *The Economic Journal*, 118(529), F222-F243.
- Colitoy, A. J., Hedreyda, J., Lubugan, J. E., Malbarosa, S. J. and Veloria, R. (2023). Impact of unemployment to well being and life satisfaction. *International Journal of Thesis Projects and Dissertations*, 11(4), 34-57.
- Çelik, A. K. and Oktay, E. (2019). Modelling households' fuel stacking behaviour for space heating in Turkey using ordered and unordered discrete choice approaches. *Energy and Buildings*, 204, 109466.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being. The science of happiness and a proposal for a national index. *Am Psychol*. 55 (1), 34-43.
- Easterlin, R. A. (1974). Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. In Nations and households in economic growth. *Academic Press*. 89-125.
- Ervasti, H. and Venetoklis, T. (2010). Unemployment and subjective well-being: An empirical test of deprivation theory, incentive paradigm and financial strain approach. *Acta Sociologica*, 53(2), 119–139.
- Farré, L., Fasani, F. and Mueller, H. (2018). Feeling useless: the effect of unemployment on mental health in the Great Recession. *IZA Journal of Labor Economics*, 7(8), 1-34.
- Frey, B. and Stutzer, A. (2002). What can economists learn from happiness research? *Journal of Economic Literature*, 40(2), 402-435.

- Fullerton, A. S. (2009). A conceptual framework for ordered logistic regression models. *Sociological Methods & Research*, 38(2), 306–347.
- Gedikli, Ç., Miraglia, M., Connolly, S., Bryan, M. and Watson, D. (2023). The relationship between unemployment and wellbeing: an updated meta-analysis of longitudinal evidence. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 32(1), 128-144.
- Goldsmith, A., Veum, J. and Darity Jr, W. (1996). The impact of labor force history on self esteem and its component parts, anxiety, alienation and depression. *Journal of Economic Psychology*, 17, 183-220.
- Graham, L. and De Lannoy, A. (2016). Youth unemployment: What can we do in the short run? Available at: [http://www.econ3x3.org/sites/default/files/articles/Graham%20&%20De%20Lannoy%202016%20Youth %20unemployment%20FINAL.pdf](http://www.econ3x3.org/sites/default/files/articles/Graham%20&%20De%20Lannoy%202016%20Youth%20unemployment%20FINAL.pdf).
- Hahn, E., Spech, J., Gottschling, J. and Spinath, F.M. (2015). Coping with unemployment: the impact of unemployment duration and personality on trajectories of life satisfaction. *European Journal of Personality*, 29(6), 635–646.
- Hatipoğlu, E. ve Tuncay, T. (2021). İşsizlerde yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin incelenmesi: dünya değerler araştırması verisinden türkiye analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 567-587.
- Helliwell, J. F. and Huang, H. (2014). New measures of the costs of unemployment: Evidence from the subjective well being of 3.3 million Americans. *Economic Inquiry*, 52(4), 1485-1502.
- Howley, P. and Knight, S. (2021). Staying down with the joneses: differences in the psychological cost of unemployment across neighbourhoods work. *Employment and Society*, 36, 1097–1117.
- Jahoda, M. (1981). Work, employment, and unemployment: Values, theories, and approaches in social research. *American Psychologist*, 36, 184–191.
- Kennedy, P. (2008). *A Guide to Econometrics*. Massachusetts: Blackwell Publishing.
- Kiren Gürlü, Ö. (2021). Sıralı Regresyon Modelleri ve Stata Uygulamaları. Ş. Üçdoğruk Birecikli & S. Şengül (Eds.), *Uygulamalı Mikro Ekonometri* (ss. 103-138). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Korpi, T. (1997). Is utility related to employment status? Employment, unemployment, labor market policies and subjective well-being among Swedish youth. *Labour Economics* 4, 125–147.
- Kutlu, M. and Özer, H. (2024). The effect of economic and social inequalities on academic success in Türkiye: Evidence from the classical and Bayesian discrete choice models. *Prague Economic Papers*, 33(3), 336–356.

- Lelkes, O. (2006). Knowing what is good for you: Empirical analysis of personal preferences and the “objective good”. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 285-307.
- Longhi, S., Nandi, A., Bryan, M., Connolly, S. and Gedikli, Ç. (2024). Life satisfaction and unemployment-The role of gender attitudes and work identity. *Scottish Journal of Political Economy*, 71, 219-236.
- McKee-Ryan, F., Song, Z., Wanberg, C. R. and Kinicki, A. J. (2005). Psychological and physical well-being during unemployment: A meta-analytic study. *The Journal of Applied Psychology*, 90(1), 53– 76.
- Milner, A., Krnjacki, L., Butterworth, P. and LaMontagne, A.D. (2016). The role of social support in protecting mental health when employed and unemployed: a longitudinal fixed-effects analysis using 12 annual waves of the HILDA cohort. *Social Science and Medicine*, 153, 20–26.
- Namazie, C. and Sanfey, P. (2001). Happiness and transition: the case of Kyrgyzstan. *Review of Development Economics*, 5(3), 392–405.
- Oesch, D. and Lipps, O. (2012). Does unemployment hurt less if there is more of it around? A panel analysis of life satisfaction in Germany and Switzerland. *European Sociological Review*, 29(5), 955-967.
- Paul, K. I. (2005). The negative mental health effect of unemployment: Meta-analyses of cross sectional and longitudinal data. Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultät, Friedrich Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg.
- Peterson C., Park N. and Seligman M.E.P. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: the full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6, 25-41.
- Powdthavee, N. (2007) Are there geographical variations in the psychological cost of unemployment in South Africa? *Social Indicators Research*, 80(3), 629–652.
- Strandh, M., Hammarström, A., Nilsson, K., Nordenmark, M. and Russel, H. (2013). Unemployment, gender and mental health: the role of the gender regime. *Sociology of Health and Illness*, 35(5), 649–665.
- Stutzer, A. and Lalive, R. (2004). The role of social work norms in job searching and subjective well-being. *Journal of the European Economic Association*, 2(4), 696-719.
- Susanlı, Z. B. (2017). Life satisfaction and unemployment in Turkey: evidence from Life Satisfaction Surveys 2004–2013. *Qual Quant*, 52, 479–499.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Seti (Kesit), 2023, Ankara: TÜİK Yayınları.
- Urbanos-Garrido, R.M. and Lopez-Valcarcel, B.G. (2015). The influence of the economic crisis on the association between unemployment and health:

an empirical analysis for Spain. *European Journal of Health Economics*, 16(2), 175–184.

Ünsal, E. (2013). *Makro iktisat*. İmaj Yayınevi: Ankara.

Williams, R. (2006). Generalized ordered logit/partial proportional odds models for ordinal dependent variables. *The Stata Journal*, 6(1), 58-82.

Winkelmann, L. and Winkelmann, R. (1998). Why are the unemployed so unhappy? Evidence from panel data. *Economica*, 65(257), 1-15.

Winkelmann, R. (2009). Unemployment, social capital, and subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 10(4), 421 430.

Yılmaz, T., Fidan, F. ve Karataş, V. (2004). İşsizliğin sosyo-psikolojik sonuçları: sosyo-demografik özelliklere göre bireylerin tutumları bir alan araştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 163-187.